

Landskap: se nedan! Upptecknat av: Lage Nilsson,
Härad: Adress: fil. kand. f. 1906
Gårdby, Öland
Socken: ~~XXXXXXX~~ Berättat av: Egna hågkomster och
iakttagelser.
Uppteckningsår: 1940 Född år i:

"Dagligt liv i Norden",
speciellt anteckningar från Öland,
rörande könsorganen, nakenhet och "fula ord".

16 sid.

Skriv endast på denna sida!

Man hör nog ibland ett uttryck som t. ex.: "Din fitta!", men knappast' aldrig någon som skulle säga: "Din mus", eller "Din konta", för så vitt jag vet - upplysningarna berör närmast Öland, men det är nog så med mycket i denna vägen, att det har stor utbredning och är likartat i många, många skilda orter, och jag finner också att det mesta av vad jag nedan utbreder mig om, det gäller tydligtvis snart sagt hela södra Sverige. I norra Sverige vet jag inte hur det är, men att 'din fitta' är ett försvarligt skällsord i både Skåne och i Småland, är alldeles säkert.

Följande ord användas som benämning på kvinnans könsorgan - på Öland. Först och främst 'fitta'. Detta är det vanligaste ordet, som nog ibland han ha en prägel av råhet eller åtminstone på intet sätt någon prägel av förfining, men på samma gång är ett lungt och rejält ord i mångas språk. Fast det är litet grovt, och man får verkligen inte säga det i vilket sällskap som helst, om man skall anses bildad. Det användes väl mest män emellan. Ordet 'mus' är liksom finare, jag skulle tro att det kan en karl nog säga till en kvinna. Det har å ena sidan inte så oförblomerat rakt-på-sak klang som fitta, utan är ofta snarast litet karessivt med allt vad därtill hör i uttalssätt och sådant,

men det måste av många anses litet låpigt. Ordet 'konta',
inte vanligt alls, men känt, möjligtvis mest genom poemet:

Pojkarna vill ta konta' på mej,

Mamma, vad skall jag göra.

Femtio öre bjuda de mej,

jag vill ha femtifyra

etc.

Denna sång kan man höra sjungas litet här och där. Det tor-
de knappast ske för annat än när några omogna ynglingar vil-
ja visa sig kavata, såsom de för sed hava - oftast inför
flickorna, som medan de är i de 16, 17 åren fnittrande hör
på.

Sedan ha vi ju ordet 'höna', som också är mycket van-
ligt och därtill kan användas i snart vilken stilart som
helst.

Men vad det återigen gäller skällsordet 'din fitta', kan
jag med största eftertanke inte få fram mer av det beror på
dissonans inom människan, när kroppen söndrar sig mot sig
själv, så som den gamle romerske talaren framställde det.
Då blir människan, antingen det är mera tillfälligtvis
eller också konstant, så blir då människan grov och oreson-
lig och obehärskad.

På liknande sätt användes även ordet 'kuk', och man kan säga till någon som man blir arg på eller hatar: "Din kuk", ev.: "Din djävla kuk", "Din förbannade kuk!" Man har därmed inte på något sätt specificerat på vilket sätt den tilltalade är dålig eller misshaglig, men det skulle nog kunna vara fallet, när man använder ett ännu värre skällsord, nämligen 'dyngkuk', det har ett visst avseende på att den tilltalade inte skulle vara som sig bör beträffande sin könsförmåga. Jag har hört förklaringen på 'dyngkuk': 'en som kuken står på var gång han släpper en skit', men jag är inte tillräckligt hemma i medicinen för att kunna avgöra om något sådant har en reel bakgrund. Det får ju förstås blott användas till män. Det går inte heller att använda något annat av namnen på mannens könsorgan som skällsord. Vanliga sådana namn äro - för penis: pick (inte så grovt som 'kuk'), veken (mest i best. form) och göken. Detta sista har en smält humoristisk klang, och kan användas i sällskap där åtminstone 'kuk' och 'pick' skulle anses för vulgära.

Det finns ett sätt att vissla, så att det låter som att man sade 'tjurkuk', och visse uppnå en stor färdighet i denna konst. Man kan kalla det för ett utslag av livslust, men det användes helt viss också för att håna folk, och kanske inte minst då förbipasserande främlingar, som man kan

M. 6546:1-16

4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vara ganska aggressiv mot.

Ja, jag vill nämna vad som hände gamle kyrkoherde Sandgren. Det var på den tiden medan han ännu var ung och var i Segerstad. Det var då fyren byggdes där. Då hade han sagt ifrån på något sätt till arbetarna, som var där och byggde, att de inte borde vara ute och bråka i bygden, så, alltnog: de hatade honom och sökte efter något sätt att visa sitt förakt för honom. När han kom på vägarna där nere där de voro, satte de sig vid vägkanten, där han skulle gå förbi och gjorde sina behov, vilket skulle vara ett uttryck för att de föraktade honom starkt.

När man hade slagit och bundit säden, så satte man opp nekerna, och då brukar man dela upp sig i två lag, som tar var sin halva av fältet och går jämbredds och sätter opp. Det blir tävlan mellan lagen, och om det nu inte är ett jämt antal neker på åkern, så får någon den sista neken, som är udda. Den som får den neken kallar man änka, eller änkring, om han är en karl, och man kallar också neken för detsamma. Man skämtar om att vederbörande är änka, respektive änkring, eller skall bli änka, eller skall få en änka eller änkring på sin lott. De som kasta fram nekerna i ladgolvet till den som lägger dem där de skall ligga i sina lag, kallas för nekråkor. Det är ett litet skämtsamt ord, men har också en smula av kärvänlighet över sig, vilket väl beror på att det är barnungar, som brukar få sköta den där uppgiften.

Detta tycks nu inte ha något med här behandlade fråga om könsorganen i språk och sed att skaffa, men en sak är ställd utom allt tvivel, nämligen att man är mera frispråkig beträffande allt och alla saker, under skördarbetet och kanske under utearbete överhuvud taget. Det beror så mycket på att det rörliga och fria livet därvidlag liksom ger tankar och ord snabbare fläkt. Den omgivande naturens varma pulsslag gör sitt till. Och det är förresten så att det

är rakt ingen sak, som bara är begränsad till att gälla lantbefolkningen. Eller vad tror man att stadsungdomens sommarutflykter och campingliv skulle hålla sig så populärt för, om inte det gav fler anledningar till små tēt-a-tēter än vad våra våningars kvava luft väl gör.

Här vill jag också peka på det synnerliga kärleksbeviset 'ett gräsaperr', som en släkting till mig, en gladlynt smålänning ifrån Ryssby i Kalmar län, glämmade med sin lilla fru om att de skulle ha, när de en gång på sommaren mellan juli och september följdes åt till skogen för att köra hem ett lass risved, som de hade låg där. "Usch, gifta människor är så förskräckliga till att prata dumt", som min syster sa; hon var bara en flicka då.

Att visa könsorganen eller något närbeläget anses vara o-
passande. Jag vet att kvinnor, både unga och gamla, tycker
för den skull inte om att vara uppe i häcken och lägga
häcken, när man kör hö eller säd, och det är en karl som
lassar opp. "För så skall han gå där nerom och glo mej
oppåt benen!" säger de, och de tycker att det är obehagligt.

Man har brukat bada litet i enskildhet, utom när det
gäller barn, därvidlag har flickor och pojkar, tills de
kommit inemot konfirmationsåren nästan, badat gemensamt och
sprungit och lekt med varandra. Nu kommer det till detta
också att vuxna torde inte ha badat så flitigt på Öland
överhuvudtaget. Men förhållandena ha ändrat sig och de som
växer upp nu badar oftare. På den här punkten vågar jag
till och med tala om att det varit skillnad mellan Öland
och Småland. Man har ofelbart varit litet mera ogenerad i
Småland än på Öland. Men Småland är stort och jag borde inte
ta hela Småland i ett. Och så badar man oftare i Småland,
i småsjöarna och i vattendragen där. Och man lär sej att
simma. Det kan man praktiskt taget inte på Öland. En god
vän till mig, som är från Torsås socken i Södra Möre, be-
rättade i härom året att han var vid sjön med en jämnårig
kvinna, varvid de skulle bada. När de tog av sej kläderna,
var han generad och sa att han visste bara inte om han
kom sig för. "Du kan väl hålla handen för medan vi går i
vattnet," sa hon.

Skriv endast på denna sida!

Vi kommer till frågan, om man har brukat visa sig oförskämd för att håna eller visa sitt förakt mot någon. En sådan sak har jag redan berättat om, i det vi hörde om kyrkoherde Sandgren och fyrbyggarna vid Segerstad. Jag minns vidare en liten flicka i Kalmar, som var ovän med sina lekkamrater och grät och sade skällsord till dem, och till slut, sen hon hade lämnat dem litet, sprang hon tillbaka och vände ändan mot dem, och drog upp sin korta kjol och visade dem ändan bar. Det var det yttersta hon kunde hitta på.

Och att gå med gylfen öppen är inte städat. Det är en regel som gäller i alla kretsar. Likväl att det väl aldrig direkt syns någonting. Men det är genast en mera komplicerad sak än när en jude i Kalmar omkring 1912 eller 14, skall ha blivit bötfälld för att han lodade omkring på bangården i Kalmar barfota. Detta kan likaväl vara osanning, så att det aldrig har hänt. Men tiden var sådan. Det var förargelseväckande.

Karlar är inte så särdeles nogräknade på att gå så att ingen ser dem, då de skall kasta sitt vatten. Det beror ju också på att landskapet här är flackt, så att det är litet ont om ställen att gå undan på på Öland. När man är ute på gärdena ser man ju många hundra meter runt omkring sig, och vid sådana fall är det tillåtet att vända sej bort så gott som omständigheterna medger, när man skall kasta vattnet.

Ja, här är en sak, som skulle beröras. När det ringer samman i kyrkan så masar karlarna en och en av till en bestämd vrå, där kyrkan och vapenhuset bildar en vinkel mot varandra, och där man kan stå tämligen skyddad, medan man pinkar innan man går in. Detta är så vanligt och naturligt att det hör till god kyrksed likafullt som kvinnornas lavendelkvistar, oaktat det att vid visitationer och större tillfällen i kyrkan, så står man aldrig riktigt säker vid den där hörnan. Men det bryr man sej inte om.

Jag vet med vilken förskräckelse som några gamla svensk-amerikanare har talat om förhållandena på denna punkt i de amerikanska nybyggarstäderna, som de besökt och bott i. Det har varit i de norra staterna. Där blev de varnade av ordningsmakten, om de kastade sitt vatten på öppen gata, vilket de ju gjorde. För de fann det naturligt. Poliserna hänvisade till att det kunde komma en dam och gå förbi.

M. 6546:1-16

10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nu tror jag ju att dessa gamla emigranterna hade sådan uppfattning om begreppet dam, som smålandsgumman, vilken gjorde sin första tågresä, och kom in i en damkupé. Jo, där stod "D A M E R" med stora bokstäver på väggen, och det fanns det ju förr i världen sådana vagnar på tågen. "Jag tittade mej omkring," berättade hon sen," men i helskotta då, jag såg inga damer. Där var bara en fyra eller fem käringar som satt."

Skriv endast på denna sida!

Man har en gest som benämnes att "klappa sej i ändan". När den utföres så vänder man baken till. Vänder sej litet till halvt eller så. Och böjer överkroppen en smula. Ibland skall man lyfta litet på det benet som kommer åt medspelarens håll också. Det blir vanligtvis det högra benet. Men det är inte alldeles nödvändigt, och redan det att demonstrativt vända ryggen till, utgör en gest för förakt. Men här skall man emellertid daska till sig litet med handflatan så där litet på låret, eller uppåt akterspegeln till. Och så säger man gärna: "Kyss mig där bak." eller "Kyss mig i röven", m. m. Ibland heter det: "Kiss min as". Det är engelska, och är gärna litet mera skämtsamt, liksom den här åtbörden i alla dess faser kan vara skämtsam och gemytlig nog. Men den kan också tagas och den tages då och då som uttryck för det bittersta agg och hån, vilket den i ty fall väl också vill vara.

Jag hade kommit till någon av småbyarna på norra Öland, någon by som ligger litet från landsvägen neremot östersjö-kusten. Där intervjuade jag en femtiofem, sextio- års man, som gick på ett fält och harvade med ett par hästar förspända. Det var just litet framemot kvällen, och allt låg ganska väl till, för då blir där gärna en stund på dagen, då folk är litet mera lättillgängliga av den anledningen att de nu är litet trötta, och för den skull tycker att det är rätt så välkommet med den pratstund de får, när det kommer en sådan där naturforskare. Nu ville det sig emellertid så att jag måste bättra på samtalstråden litet, sen vi hade pratat en stund, och jag tyckte att det kunde vara passande att säga ett berömmande ord om hans hästar. Den ena hästen var en så liten trind och tät mähr, så hon var riktigt vacker. Jag förstod inte bättre, än jag sade: "Det är en fin mähr", men det var något alldeles uppåt väggarna. "Kyss mej i arshålet," sa den jag talade med, och fastän han sedan sade att han nog trodde att jag inte hade dåliga avsikter, sade han att han gjorde det på fullt allvar. Om jag t. ex. skulle vara en tvedissare, en som blivit avvand från bröstet en gång, och sedan tillåtits att börja dia igen, så hade det varit till största otur att jag så hade berömt ett hästskreatur, och enda sättet att häva oturen, var att säga så som han hade sagt.

Vad det nu gäller förbudet att blotta kroppen, i synnerhet könsorganen, som ovan berörts, så kunde man i det sammanhanget även vilja beröra seden att ligga naken i sängen. Det förekom till ganska långt fram på Öland, tycks det, ty tradition om det är ännu tillfinnandes. Huruvida det förekommer i Sverige än i dag skall jag i det följande taga upp litet till behandling. När man då förr låg naken i sängen om nätterna, så sägs det att man rörde sej rätt ogenerat inne i stugan också utan kläder, och sålunda berättade min morfar om att en gång var det en karl, som kom rätt tidigt en morgon till ett ställe, och då kom husfrun ut i förstugan och öppnade för honom, och hon var spitt naken. De andra familjemedlemmarna låg ännu inne i sina sängar. Ja, det bekom henne ingenting, utan hon tog det som den mest naturliga sak, får jag väl tillägga.

Och likaledes skulle käringarna, som kärnade smör med en stake i andras dynghopar på påskdagsmorgonen, stå där nakna. Och det gjorde de, efter vad också min morfar berättade.

Nuförtiden är det också en del som ligger nakna om nätterna. Det beror på mångt och mycket. I något fall skulle man väl t. o. m. kunna tala om följande tradition. Det faller mig i tankarna en gammal enstöring på norra Öland, som låg på det sättet. Så tillkommer det ju

alltid det, att lopporna, där det är sådana, går aldrig direkt illa åt en som ligger naken, huruvida det också minskar faran att bli nedlusad, som resande vilka begagna billiga rum, alltid framhåller, till det kan man ställa sig litet oviss. Det kan det göra. Men det kan vara både så och så med det. Om det är någon som har flatlus, så är det tvärtom hyggligt av honom om han behåller underkläderna på sej om natten, som jag också sett någon göra, av den anledningen. Man tillrådes alltid att ställa sig tvivlande till att lakanen bytas mellan var och en på de där billiga ställena. Däremot begagnas det att lakanen får gå genom en mangel ett slag, så länge de är rena, innan de begagnas för en ny gäst. Jag vill visserligen understryka att risken inte är så stor, men faran är nog så skrämmande.

Sen ha vi ju också en hel mängd av dem, som nu går i bara byxorna och ingenting annat om somrarna, vilket nu är så vanligt. Ja, de ha snart sagt inget annat val än adamskostymen, när de skall krypa till kojs på kvällen, och det har jag också sett att det går till så här och där.

Nu återstår blott att nämna något om en ful sed, som har fått sin drastiska manifestation genom följande skämtdialog:

"Vet du vad som är höjden av oförskämdhet?"

Svar: "Jo, att gå in i en annans förstuga och sätta sej och skita, och be om papper att torka sig i ändan med."

Det tycks ha varit ett yttrande för att man föraktade någon, att man skulle gå och sätta sej och skita i hans förstuga, eller också på förstugtrappen, ibland skall det ha varit för att hämnas någon oförrätt, eller annars för att uttrycka sitt ogillande av personen ifråga. Det påminner ju starkt om vad som är berättat ovan (på sid. 4), om kyrkoherden och fyrbyggarna. Men på liknande sätt blev också andra, de var ölännningar förresten, behandlade. De var själva arbetare på ett fyrbygge i den blekingska skärgården, där befolkningen på den tiden gick i blåmålade träskor till kyrkan; de var fattiga, där i Blekinge. Jo, då tyckte inte blekingarna om arbetarna, och när de borrhål för att spränga, och gick ifrån dem om kvällarna, så var blekingarna där om nätterna och gjorde sina behov i borrhålen för att trakassera arbetarna. Det är egendomligt att man inte tycker att det är mer förnedrande för sådana som gör såna där fula saker, än vad man gör. Nä, ofta

så tar man det liksom för gott, att det är deras sätt att agera, liksom. Men visst fäster man sig vid det, i alla fall. Det var en som gjorde ett sådant där hyss i en pappersstrut, en fin och vit ny strut, som såg ut som en strut med bodvaror, och som han lade på vägen då länsmannen och nämndemannen i orten skulle passera. Det var vid vägsyn. Och så låg han inom en mur och avvaktade händelsernas utveckling. Skjutsen kom, och de stannade, och länsman skulle, bevaras väl, av och ta opp fyndet. Den där karlen, som hade lagt ut struten, han fick ju heta Strutaren i all sin tid, men man tillfogar också med stort nöje, då man berättar om det, att när då länsmannen skuttade av vagnen, för att taga vara på det de ärligen hittat, så ropade nämndemannen, som var hindrad av tömmarna, att komma av lika fort han med, så blev han ängslig och ropade bevekande till länsmannen:

"Hälvten var, befallningsman. Hälvten var, befallningsman!"